

ALLIANCE HIGH SCHOOL
IDARA YA KISWAHILI
MTIHANI WA MWIGO
KIDATO CHA NNE
JULAI 2014

Jina _____
Kidato _____

Nambari ya usajili _____
Tarehe _____

KISWAHILI
KARATASI YA PILI
102/2
MUDA: SAA $2\frac{1}{2}$

Maagizo:
Jibu maswali yote.

Kwa matumizi ya mtahini pekee.

SWALI	UPEO	ALAMA
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
JUMLA	80	

1. UFAHAMU. (alama 15)

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali.

Hazina ya kuwaendeleza vijana imezindua mpango wa mikopo kwa ajili ya kuwashirikisha katika kilimo. Bila shaka mpango huo na hatua hiyo ni ya kushangiliwa kando na kuwa na changamoto kubwa kwa vijana wetu ambao wanaona kilimo kuwa kazi ya wazee. Lakini huenda wakati umefika kwa vijana kukubali kuvalia makabuti na kuingia mashambani, kufuga ng'ombe, kuku na kadhalika ili kuhakikisha taifa hili linakuwa na uwezo wa kujisimamia katika suala la chakula.

Taarifa ya Raís wakati wa maadhisho ya mwaka wa tano tangu hazina hiyo ilipozinduliwa, iliwahimiza vijana kutumia bidhaa mpya iliyofahamika kama Agri-vijana, ili wawze kupata mikopo na kuendeleza kilimo cha kisasa. Wengi wanaoendesha kilimo kwa sasa ni watu waliokula chumvi ambao kwa sasa wanastahili kupumzika. Lakini jambo hilo limekuwa gumi kwa sababu kila kijana anayeenda shule, anaona ni makosa kwa yeye kurudi labda sehemu za mashambani ama kuonekana akiendesha kilimo. Kuna mbinu nyingi za kisasa zikitiliwa maanani, huenda zikasaidia nchi hii kujiondoa katika umaskini hasa wa chakula. Hata hivyo, jambo hilo litawezekana ikiwa vijana watafahamu kuwa umri wao na ujuzi hasa wa teknolojia zinazoibuka za kilimo, zinawahitaji wao zaidi.

Vijana wengi wanaogopa kuchoka na zaidi hupenda kufika na kutajika kama wanaofanya kazi katika afisi kubwa na kufanya mikutano katika hoteli kubwa kubwa. Kilimo nacho kinaweza pia kuwapatia sifa hiyo kwani sio lazima mtu aingie mwenyewe kushika jembe, lakini pia lazima afahamu jinsi linavyooshikwa kwani siku wafanyakazi wakigoma, atahitaji kujua pa kuanzia. Kilimo kinaweza pia kuwainua kimapato hasa ikiwa wanakiendesha kwa madhumuni na mpangilio fulani. Kuna wengi katika nchi hii wanaoendesha biashara za bidhaa zinazotoka mashambani kama maua, mboga, matunda, kahawa, majani chai na kadhalika. Lakini unapochunguza utapata kuwa umri wa wanaohusika ni watu ambao 'wamechoka' na pia hawana mawazo ya kisasa ya kuendesha kilimo kwa misingi ya biashara.

Kilimo kikiendeshwa vyema na pia kwa madhumini fulani, kina uwezo wa kubadilisha mwelekeo wa nchi hasa katika suala la chakula na kuhakikisha wengi pato la siku. Kenya kwa ujumla kuna sehemu kubwa kame na maeneo yanayotoa chakula ni machache. Hata hivyo, kuna uwezekano mkubwa wa maeneo haya kame kuweza kuzalisha chakula kwa wingi ikiwa mbinu bora na zinazofaa zitatumika kama vile Israel inavyofanya. Baadhi ya miradi imeanzhishwa humu nchini ambapo mbinu hizi zinatumika. Havijafika viwango vya kuridhisha ama kuweza kuhakikisha kuwepo kwa akiba ya chakula. Hata hivyo pia itasaidia pakubwa kupunguza matukio ya njaa nchini hasa katika maeneo yanayoathirika zaidi na kiangazi na kufanya wakazi wake kuangamizwa na njaa, huku mifugo pia ikiangamia. Lakini ikiwa kutakuwa na mikakati kabambe, kuna uwezekano wa kuhifadhi nyasi kwa nyakati kama hizo za ukame ili mifugo waendelee kuwa na lishe.

Kwa jumla, vijana wana changamoto kubwa ya kuangalia mwelekeo wa maisha yao, hasa ikiwa hazina hiyo yakuwainua imekuwepo kwa muda wa miaka mitano sasa. Hazina hiyo iliwapatia nafasi ya kuanzisha miradi ya kujipatia mapato, pia ilikuwa njia moja wapo ya kupima uwajibikaji wao kwani unapochukua mkopo, unahitaji kuelewa

unachotaka kufanya lau sivyo pesa hizositapotea na hautapiga hatua katika maisha. Hazina hii bado ipo, badala ya baadhi kuamua kutegea ama kuvizia watu njiani kuwavamia, kuua, kuwapora na kuhalika, waangalie jinsi wanavyoweza kusaidika miongoni mwa jamii kwa kutumia hazina hii. Si wote wana mtazamo wa kuendesha biashara, lakini naamini kila mmoja ana talanta ama pia mtazamo maishani ambapo akijikakamua, akinuia kuteida mema na kula jasho lake mwenyewe, atatokezea mahali na kufaulu hata ikiwa ni kiasi tu cha kuwa na chakula chake cha siku.

Maswali.

- (a) Taja sababu za vijana kutoshiriki kilimo. (alama 3)

- (b) Kilimo kina uwezo gani? (alama 2)

- (c) Eleza tabia mbili za watu wanaoendesha biashara za bidhaa zinazotoka mashambani. (alama 2)

- (d) Andika nahau zinazojitokeza katika kifungu hiki na ueleze maana yake. (alama 4)

- (e) Mwandishi anaamini kila mmoja ana talanta gani? (alama 1)

- (f) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyoatumika katika taarifa. (alama 3)

- (i) Mbinu _____

- (ii) Maeneo _____
- (iii) Zinazoibuka _____

2. UFUPISHO(alama 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ufupishe kwa mujibu wa maswali yanayofuata.

Uwezo wa kuyakumbuka mambo ni njia kuu kwa mtu yeyote yule aliye hai. Uwezo huu wa kukumbuka ni mojawapo ya shughuli changamano za ubongo. Ubongo wa mwanadamu hutekeleza shughuli hii kwa namna tatu. Kwanza, ubongo hunasa jambo kisha hulihifadhi. Baadaye huanzisha mfumo wa kutoa kilichohifadhiwa. Ubongo ukiathirika kwa namna yoyote katika mojawapo ya njia hizi, basi uwezo wa kuyakumbuka mambo huvurugika.

Ingawa inaaminika kuwa uwezo wa kukumbuka hurithishwa toka kizazi kimoja hadi kingine, wataalamu wa masuala ya kiakili wanabaini kuwa uwezo huu unaweza kuimarishwa. Uimarishaji huu huhitaji mikakati madhubuti.

Njia mojawapo ya kustawisha uwezo wa kukumbuka ni kuitia lishe. Vyakula viliwyoshesheni vitaminini B na amino asidi husaidia kuimarisha uwezo wa kukumbuka., Vyakula kama hivi ni mboga, nyama (hasa maini), bidhaa za soya, matunda, maziwa, bidhaa za ngano, samaki, pamoja na mayai. Vyakula vingine muhimu katika ustawishaji huu ni vile vyenye madini ya chuma.

Madini haya huwezesha usambazaji wa hewa katika ubongo kwa wepesi. Vyakula ambavyo vina madini haya ni mboga za kijani, mawele, dengu, soya, matunda kama maembe, ufuta (simsim), pamoja na nyama, hasa maini, na mayai.Ubongo wa mwanadamu aliye hai hufanya kazi kila wakati; awe macho au amelala. Utendaji kazi wake huendeshwa na glukosi mwilini. Kwa hivyo, vyakula vyenye sukari hii ni muhimu kuliwa. Hata hivyo, lazima mtu awe mwangalifu na kuhakikisha kuwa mwili una kiwango cha sukari kisichohatarisha maisha. Haya yanawezekana kwa vyakula vyenye nyuzinyuzi kama vile mboga na matunda. Njia ya pili ni kupiga marufuku vimeo kama pombe na nikotini. Vimeo hivi huathiri utaratibu wa kunasa, kuhifadhi na kutoa yaliyo ubongoni. Iwapo mtu ana tatizo la kuyakumbuka majina ya watu, ni muhimu kufanya mazoezi ya kusikiliza kisha kurudia majina hayo wakati wa mazungumzo. Ni bora kulihusisha jina na sura ya mtu. Kwa njia hii ubongo utanasa na kuhusisha jina na kile kinacholengwa. Woga na kuvurugika kiakili ni mambo mengine tunayopaswa kuepuka kila wakati. Ni kawaida mtu kupata woga wakati anapokabili jambo asilokuwa na uhakika na matokeo yake kama mtihani au mahojiano. Lakini anapaswa kuwa makini. Woga huo usikiuke mpaka na kumvuruga kiakili. Vurugu hizi huathiri kilichohifadhiwa ubongoni na pia namna ya kutoa. Hali kadhalika, mwili wenye siha nzuri huhakikisha kuwa ubongo ni timamu. Wataalamu wengi wa sina wanakubali kuwa mazoezi ya kunyoosha viungo hustawisha ubongo na hivyo kuhakikisha kuweko kwa uwezo wa kukumbuka mambo. Ni muhimu kuwa na ratiba ya kunyoosha viungo kila wakati. Fauka ya

hayo, mazoezi ya kiakili, kama vile kusoma makala yanayovutia, kujaza mraba na michezo mingine kama mafumbo, vitanza ndimi na kadhalika ni muhimu katika kustawisha uwezo wa kukumbuka. Jamii ya watu wenyewe uwezo wa kuyakumbuka mambo ni jamii iliyopiga hatua kimaendeleo. Ni jukumu la kila mmoja wetu kuimarisha uwezo wa kukumbuka kila wakati.

Maswali.

- (a) Kwa maneno 60-65, fupisha mchango wa chakula katika uimarisaji wa uwezo wa kukumbuka. (alama 6)

Matayarisho

Jibu

- (b) Fupisha aya tatu za mwisho kwa maneno 80-90.

(alama 8)
(utiririko alama 1)

Matayarisho

Jibu

3. MATUMIZI YA LUGHA. (alama 40)

- (a) Taja sauti mbili za menoni na mbili za kooni. (alamu 2)

- (b) Tunga sentensi moja ukitumia;
(i) Kivumishi cha umilikaji (alama 2)

- (ii) Kiwakilishi kireieshi cha nafsi

- (c) Dhihirisha matumizi ya vitate vifuafavyo katika sentensi moja moja.
(i) Chea/chia (alamu 2)

(ii) Soma/zoma

(d) Rainisha matumizi ya ndi katika sentensi zifuatazo. (alama 2)
(i) Ninyi-ndinyi mtakaopewa zawadi.

(ii) Jino lake ndilo linalouma.

(e) Sahihisha (alama 2)
(i) Ukiwa mnono sana uwezi kimbia.

(ii) Sanyasanya makaratasi hizo uzitie moto kisa uondoe majifu. (alama 2)

(f) Onyesha virai vilivyoko katika sentensi hii.
Yule mkulima amepata hasara kubwa. (alama 2)

(g) Andika kinyume cha;
Baba alimbariki mwanawe mtiifu. (alama 2)

(h) Tumia neno safi katika sentenisi kama;
(i) Nomino (alama 2)

(ii) Kivumishi.

For More Free KCSE Past papers Visit www.freecapepastpapers.com

(i) Maneno haya yake katika ngeli gani? (alama. 2)
(i) Nyasi

(ii) Karatasi

(j) Tambua na ueleze aina ya vitenzi katika sentensi ifuatayo. Huyu ndiye daktari aliyekuwa akinitibu. (alama 3)

(k) Andika visawe vya maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi ifuatayo. (alama 1)
Mwanafunzi aliyejeruhiwa uwanjani amevuja damu.

(l) Taja matumizi mawili ya kila moja ya viakifishi vifuatavyo.
(i) Paradesi

(ii) Ritifaa

(m) Weka shadda katika neno lifuatalo; (alama 1)
Nne

(n) Tambua mofimu mzizi na mofimu nyambulishi katika fungutenzi. (alama 2)
(i) Sahau iwa

(ii) Andikisiwa

(o) Changanua sentensi ifuatayo ukitumia vielelezo vya mistari. (alama 4)
Bainduki moja ndogo ilipatikana baada ya wizi.

(p) Unda sentensi moja badala ya hizi tatu: (alama 3)
(i) Jangili liliuliwa na majasusi weledi.

(ii) Jangili lilikuwa limejificha karibu na kambi ya jeshi.

(iii) Majasusi walipanga kuliua jangili hilo kwa miezi mitatu mtawalia.

(q) Kanusha sentensi hii. (alama 2)
Akija na atake kuzungumza umwadhibu.

(r) Tunga sentensi ukitumia nomino yoyote mwambatano. (alama 1)

(s) Andika kwä usemi wa taarifa. (alama 3)
"Masomo ya ziada yataendelea leo, kesho hadi tumalize muhula huu.
Ikiwa kuna wa kupinga aseme sasa kabla sijaondoka hapa". Mwalimü
akasema.

4. ISIMUJAMII (alama. 10)

(a) Eleza maana ya neno sajili.

(alama 2)

(b) Fafanua sifa nne bainifu za sajili ya sayansi na teknolojia.

(alama 8)